

ANALÝZA KLÚČOVÝCH KOMPETENCIÍ OBYVATEĽOVPREŠOVSKÉHO A KOŠICKÉHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA A EVALVÁCIA ICH VZDELANIA

Analysis of Key Competences of People Living in the Prešov and Košice Self-governing Regions and Evaluation of Their Education

Norbert Vrabec

Abstrakt:

Vzdelaná a kompetentná populácia s vhodnou kvalifikačnou štruktúrou je základom úspešného napredovania každého regiónu. Súčasná situácia na trhu práce, ako aj prognóza jeho ďalšieho vývoja, do veľkej miery závisia práve od disponibilných ľudských zdrojov. Cieľom príspevku je objasniť kvalifikačnú štruktúru, kompetencie a odborné zručnosti obyvateľov v Prešovskom a Košickom samosprávnom kraji. Zameriavame sa pritom na dospelú populáciu, ako aj na študentov a absolventov stredných odborných škôl. Práve od mladých ľudí a ich kompetenčných profilov do veľkej miery závisí, či sa i naďalej bude prehĺbovať štrukturálny nesúlad medzi dopytom po práci a ponukou práce v rámci analyzovaných regiónov.

Kľúčové slová:

kľúčové kompetencie, trh práce, regionálna diferenciacia zručností, hodnotenie škôl.

Abstract:

Educated and competent population with appropriate qualification structure is essential for the successful progress of each region. The current situation on the labour market and prognoses of its development largely depend on the available human resources. The aim of this article is to clarify the qualification structure, competences and professional skills of inhabitants of Košice and Prešov Self-governing Regions. We focus on the adult population, as well as on students and graduates of secondary vocational schools. We believe that young people and their competence profiles largely determine whether the structural mismatch between demand and supply in terms of available job opportunities will deepen or not.

Key words:

key competences, labour market, regional differentiation of skills, evaluation of schools.

1 Ekonomicky aktívne obyvateľstvo ako predpoklad napredovania regiónu

Dospelá populácia s vhodnou úrovňou, rozsahom a štruktúrou kľúčových kompetencií a odborných zručností znižuje disparitu medzi dopytom po voľných pracovných miestach a ich reálnou dostupnosťou v príslušných regiónoch. K znižovaniu týchto disparít prispievajú existujúca kvalifikačná štruktúra populácie v jednotlivých regiónoch a mikroregiónoch, reálny dopyt zamestnávateľov na trhu práce, ale v neposlednom rade aj štruktúra škôl a školských zariadení. Tie majú tiež nesporný podiel na tom, či ich absolventi nájdu, alebo nenájdu adekvátne uplatnenie.

Situácia (a vývoj) ekonomicky aktívneho obyvateľstva je z krátkodobého aj z dlhodobého hľadiska rozhodujúcim faktorom ovplyvňujúcim ekonomickú a sociálnu situáciu v celoslovenskom i regionálnom meradle. Práve štruktúra ľudí, ktorí sú zamestnaní alebo podnikajú, ale aj uchádzačov

o zamestnanie totiž v nemalej miere vplýva na vývoj životnej úrovne v regiónoch, ako aj na jeho atraktivitu v očiach investorov. Dôležitým faktorom je jednoznačne veková štruktúra ekonomicky aktívneho obyvateľstva, avšak z krátkodobého a strednodobého hľadiska sú veľmi významné aj faktory súvisiace s kvalifikačnou štruktúrou a životnými zručnosťami členov populácie, rovnako ako aj so stavom, štruktúrou a výkonnosťou odborných škôl, ktoré primárne pripravujú absolventov pre trh práce. „*Prognózovanie parametrov trhu práce má preto mimoriadny význam z hľadiska ekonomického, sociálneho i politického vývoja. Značné regionálne rozdiely týchto ukazovateľov nútia predstaviteľov vlády zamýšľať sa nad budúcou stratégiou rozmiestňovania potenciálnych investorov na našom území. Spolahlivé prognózy ukazovateľov zamestnanosti a nezamestnanosti na úrovni národného hospodárstva, ako aj na regionálnej úrovni slúžia ako základné indikátory budúcich strategických rozhodnutí. Spolahlivých prognóz vývoja trhu práce v SR je pritom málo, resp. úplne absentujú, najmä v regionálnom meradle.*“¹

Aj z vyššie uvedených dôvodov sme sa rozhodli vyplniť existujúcu medzeru v detailných poznatkoch o kvalifikačnej a kompetenčnej štruktúre dospelaj populácie v Prešovskom samosprávnom kraji a Košickom samosprávnom kraji.

2 Metodické východiská predkladaného výskumu

Analýza kvalifikačných potrieb trhu práce a kvalifikačnej štruktúry ekonomicky aktívneho obyvateľstva sú oblasťami, ktoré možno podrobiť empirickému skúmaniu z rôznych uhlov pohľadu, v rôznych kontextoch a s použitím rôznych metodologických prístupov. Zaujímavé zhrnutie dostupných výskumných stratégií a použiteľných metód nachádzame vo výskumnej správe vydanéj Inštitútom pre výskum práce a rodiny. Existujúce metódy predvídania potrieb trhu práce a odborných zručností sa klasifikujú na kvantitatívne, kvalitatívne a holistické.

Ku kvantitatívnym metódam možno zaradiť:

- prognózovanie kvalifikačných potrieb trhu práce (na národnej úrovni, resp. disagregované na menšie územné celky);
- terénne prieskumy v podnikoch.

Medzi kvalitatívne metódy patria:

- audity zručností;
- delphi metóda;
- prípadové štúdie;
- sektorové analýzy (štúdie).

Holistické, resp. kombinované metódy obsahujú:

- komplexné prognózy/scenáre rozvoja ekonomiky vrátane prognózy vývoja dopytu po práci a ponuky práce a anticipácie odborných zručností;
- systematické súbežné monitorovanie vývoja v oblasti dopytu a ponuky práce a v systéme prípravy na povolanie (observatóriá).²

Podnetným – a pre potreby regionálneho hodnotenia kľúčovým – auditom kompetencií dospelaj populácie je tzv. audit zručností, ktorý umožňuje hodnotenie kľúčových kompetencií (matematická gramotnosť, čitateľská gramotnosť, digitálna gramotnosť, komunikácia

---

¹ LUBYOVÁ, M., ŠTEFÁNIK, M. a kol.: *Trh práce na Slovensku 2016+*. Bratislava : Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, 2015, s. 31.

² HANZELOVÁ, E.: *Analýza kvalifikačných potrieb dopytu po práci a kvalifikačnej štruktúry ponuky práce na regionálnom trhu práce a návrhy na opatrenia regionálnej politiky zamestnanosti*. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2008, s. 28.

v materinskom jazyku, komunikácia v cudzích jazykoch, schopnosť učiť sa, schopnosť riešiť problémy, sociálne a občianske zručnosti) jednotlivcov v sústave prípravy na povolanie, v oblasti personálneho manažmentu a sprostredkovania zamestnania.

Cieľom auditu zručností je indikácia spôsobilostí jednotlivcov úspešne absolvovať prípravu na povolanie, uplatniť sa na trhu práce, zastávať rozličné pracovné pozície, prekonávať problémy a vyrovnávať sa s rapídnyimi zmenami v pracovnom a spoločenskom živote. Pravidelný audit kľúčových kompetencií žiakov a študentov vo veku 15 rokov realizuje OECD v rámci *Programme for International Students Assessment* (PISA). Na základe úspešnej realizácie programu PISA OECD pripravuje spustenie prieskumu kompetencií (kombinácia vedomostí, zručností a postojov) dospeléj populácie pod názvom *Programme for International Assessment of Adult Competences* (PIAAC). Zámerom programu je hodnotenie úrovne, rozsahu a štruktúry kľúčových a odborných kompetencií dospeléj populácie v medzinárodnom meradle t.j.:

1. identifikovať súčasný stav a rozsah kľúčových a odborných kompetencií, ktorými disponuje dospelá populácia v jednotlivých krajinách;
2. identifikovať rozdiely v stupni disponibilných kompetencií na individuálnej úrovni a medzi jednotlivými krajinami;
3. indikovať mieru efektívneho využívania disponibilných kompetencií dospeléj populácie na trhu práce a ohodnotiť dopad kompetencií na výsledky na individuálnej úrovni a na agregátnej ekonomickej úrovni;
4. ohodnotiť prínos sústavy prípravy na povolanie a systému ďalšieho vzdelávania (najmä systému rekvalifikácií) na proces generovania potrebných kompetencií požadovaných modernou ekonomikou, technologickými zmenami a globalizačnými trendmi;
5. vymedziť nástroje a opatrenia vzdelávacej politiky a politiky trhu práce, ktoré podporia rozvoj požadovaných kompetencií dospelých a k ich efektívnemu využitiu, určenie priorit a merateľných cieľov v oboch systémoch.

Stratégia prieskumu kompetencií dospeléj populácie je založená na a) meraní (priame a nepriame) kľúčových a odborných kompetencií; b) meraní využitia kompetencií na pracovnom mieste; c) meraní iných výsledkov na individuálnej úrovni (napr. tranzícia zo školy na trh práce, status na trhu práce, mzdová úroveň, účasť v celoživotnom vzdelávaní); d) zasadení výsledkov meraní do celkového kontextu a analýza determinantov formovania kompetencií, ich rozvoj a využitie.³

V tejto štúdií pracujeme s pomerne širokým korpusom kvantitatívnych empirických dát, ktoré boli zozbierané v rámci viacerých celoslovenských výskumných projektov týkajúcich sa kompetencií, rôznych druhov gramotností, ako aj hodnotenia výsledkov študentov v Prešovskom a Košickom samosprávnom kraji. Z celoslovenských výskumných dát sme extrahovali, spracovali a následne interpretovali kľúčové informácie týkajúce sa východného Slovenska tak, aby sme získali dostatočné empirické podklady a dôkazy k vyvodzovaniu relevantných záverov potrebných pre spracovanie tejto štúdie.

3 Zručnosti dospeléj populácie v Prešovskom a Košickom samosprávnom kraji a ich regionálna diferenciacia

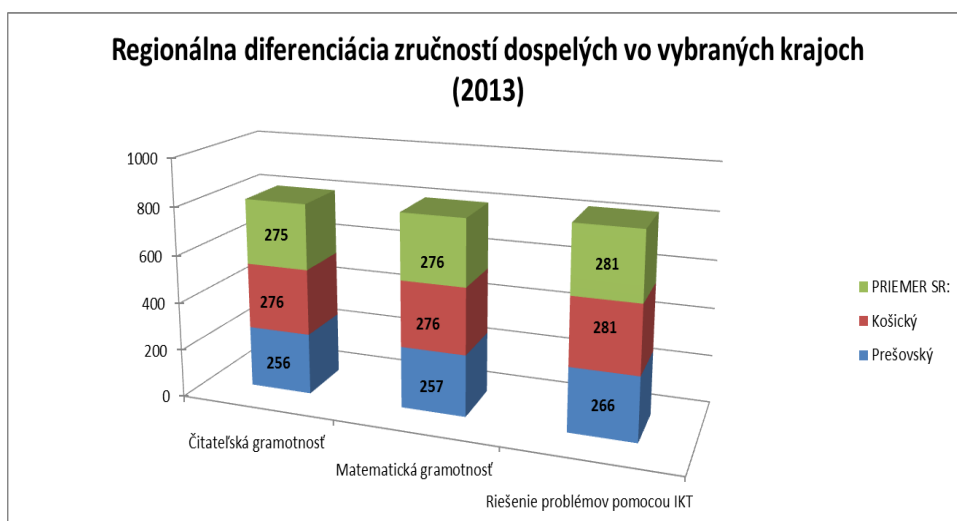
Pri hodnotení úrovne kľúčových kompetencií dospelých obyvateľov Prešovského a Košického kraja sme použili, spracovali a interpretovali dáta z medzinárodného výskumu OECD s názvom PIAAC (*Programme for the International Assessment of Adult Competences*). Do tohto

---

³ HANZELOVÁ, E.: *Analýza kvalifikačných potrieb dopytu po práci a kvalifikačnej štruktúry ponuky práce na regionálnom trhu práce a návrhy na opatrenia regionálnej politiky zamestnanosti*. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2008, s. 30.

reprezentatívneho výskumu zameraného na úroveň jednotlivých druhov kompetencií a ich využívania v pracovnom živote sa v roku 2011 a 2012 prvýkrát zapojilo i Slovensko. Výsledky boli zverejnené v roku 2013. Testovaní boli respondenti vo veku od 16 do 65 rokov, veľkosť výberového súboru bola 9280 osôb. „Medzinárodný výskum tohto typu zisťuje predovšetkým to, ako sú občania jednotlivých krajín pripravení reagovať na nové výzvy vedomostnej spoločnosti. Bezprostredné meranie zručností respondentov v dospelom veku prináša neporovnateľne viac výhod oproti predchádzajúcim pokusom merať gramotnosť dospelých na základe ich kvalifikácií. Diplom či certifikát o dosiahnutom vzdelaní nevypovedá dostatočne o skutočnom potenciáli respondenta, nehovoriac o dokladoch a vysvedčeniach získaných pred mnohými rokmi. PIAAC pomôže najmä lepšie pochopiť efektivitu vzdelávacích systémov pri rozvoji základných kognitívnych a pracovných zručností.“⁴

Na základe získaných dát môžeme extrahovať údaje dokumentujúce základné regionálne rozdiely v bodovom ohodnotení jednotlivých skúmaných kompetencií (čitateľská gramotnosť, matematická gramotnosť a riešenie problémov pomocou IKT). Bodové hodnotenie, ktoré získali obyvatelia jednotlivých krajov Slovenska ukazuje, že najlepšie hodnotenia vo všetkých troch testoch zručností získali obyvatelia Trenčianskeho a najhoršie obyvatelia Prešovského kraja. Prešovský kraj je na tom pomerne zle aj v porovnaní s celoslovenským priemerom. Tento ukazovateľ dosahuje v čitateľskej gramotnosti (275 bodov verus 256 v Prešovskom kraji), v matematickej gramotnosti (276 bodov verus 257 bodov) a v riešení problémov prostredníctvom IKT (281 bodov verus 266 bodov). Lepšia situácia je v Košickom kraji, ktorý je v čitateľskej gramotnosti dokonca mierne nad celoslovenským priemerom a v prípade ďalších dvoch druhov gramotností je na úrovni celoslovenského priemeru, príp. je dokonca vyšší ako v niektorých krajoch západného Slovenska – napr. matematická gramotnosť v Košickom kraji (276 bodov) je podstatne vyššia ako v Nitrianskom kraji (267 bodov) a v Trnavskom kraji (dokonca iba 266 bodov). Lepšie hodnoty dosahujú dospelí obyvatelia Košického kraja aj v prípade čitateľskej gramotnosti a riešenia problémov pomocou IKT.

Graf 1 Regionálna diferenciácia zručností dospelých vo vybraných krajinách

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2017. Zdroj vstupných dát: BUNČÁK, J. a kol.: *Národná správa PIAAC Slovensko 2013. Výskum kompetencií dospelých*. Bratislava : Národný ústav celoživotného vzdelávania, 2013.

4 Vedomosti a zručnosti dospelujúcej populácie vo svetle regionálnej diferenciácie

⁴ BUNČÁK, J. a kol.: *Národná správa PIAAC Slovensko 2013. Výskum kompetencií dospelých*. Bratislava : Národný ústav celoživotného vzdelávania, 2013, s. 1.

Pri regionálnej diferenciacii dosahovaných výsledkov všetkých základných a stredných škôl na východnom Slovensku sme vychádzali z databázy inštitútu INEKO. Hlavným cieľom ich projektu *Prehľad základných a stredných škôl* je poskytnúť širokej verejnosti informácie o dosahovaných výsledkoch všetkých slovenských základných a stredných škôl. Projekt vznikol začiatkom roku 2012 a týka sa všetkých slovenských základných a stredných škôl. Údaje pochádzajú zo štátnych inštitúcií: Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM), Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVaŠ SR), Ústavu informácií a prognóz školstva (ÚIPŠ), zo Štátnej školskej inšpekcie (ŠSI) a z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR). Jediná skupina údajov, ktorá pochádza od súkromného subjektu, sú informácie o súťažiach a testoch realizovaných spoločnosťou EXAM, do ktorých sa zapojili príslušné školy.

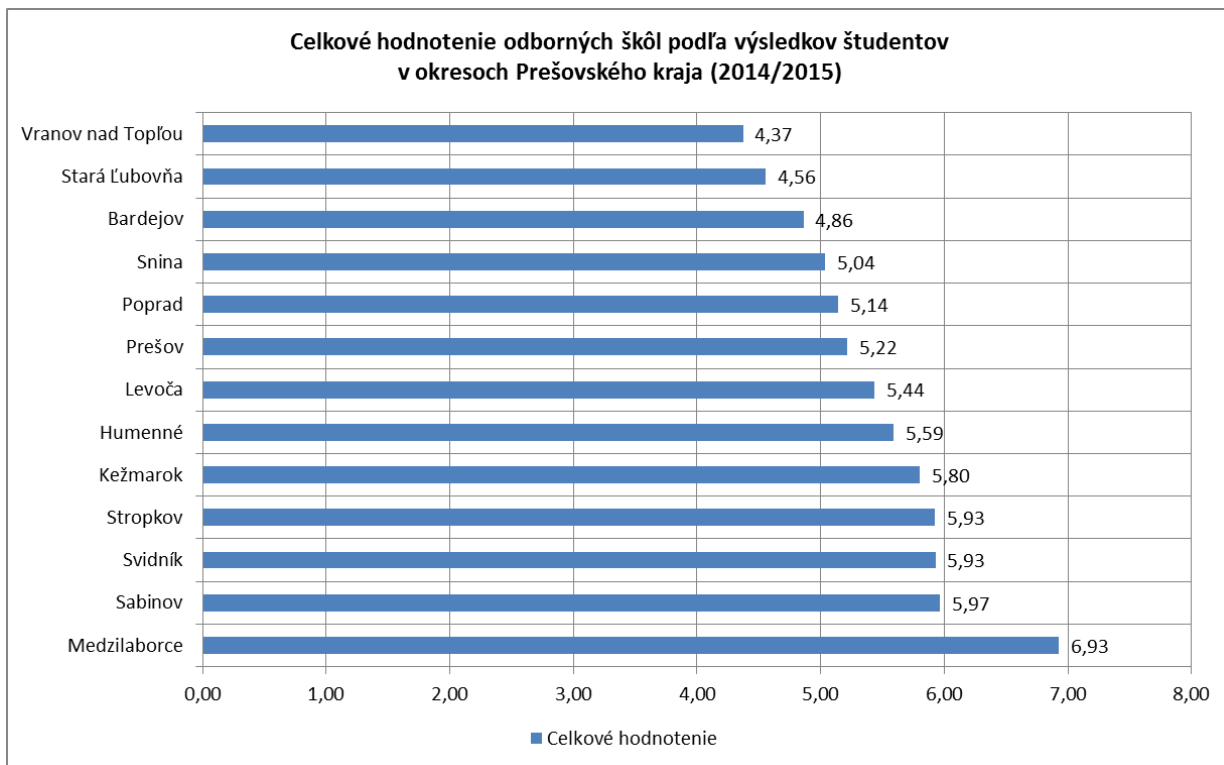
Databáza pracuje so súborom ukazovateľov, ktoré opisujú podmienky v jednotlivých školách. Niektoré z nich sa týkajú iba základných škôl (ZŠ, ŠZŠ), niektoré iba stredných škôl (SOŠ, ŠŠŠ, gymnázií) a niektoré všetkých škôl. Jednotlivé školy je možné medzi sebou porovnávať, a to na základe typu školy, okresu, kraja, v ktorom sa nachádza, ako aj podľa ďalších ukazovateľov.

Dostupné dáta zahŕňajú výsledky žiakov stredných škôl vo vybraných maturitných predmetoch, v prípade základných škôl výsledky v Testovaní 9 zo slovenského jazyka a matematiky. Výsledky zahŕňajú tiež mimoriadne výsledky žiakov a nezamestnanosť absolventov stredných škôl. Používateľ si môže zobrazit' profily jednotlivých škôl alebo si zostaviť vlastné rebríčky podľa rôznych kritérií, pričom k dispozícii má celkovo 30 rôznych ukazovateľov vypovedajúcich buď o podmienkach pre vyučovanie, alebo o dosiahnutých výsledkoch žiakov. Jedným z hlavných cieľov projektu je v dlhodobom horizonte prispieť k zvyšovaniu kvality škôl na Slovensku.

Hodnotenie školy je vypočítané pri základných školách na základe výsledkov celonárodných testov v 9. ročníku (Testovanie 9) a mimoriadnych výsledkov žiakov vo vybraných súťažiach; pri gymnáziách a SOŠ ide o externú časť a písomnú formu internej časti maturít, mimoriadne výsledky žiakov a nezamestnanosť absolventov, pričom mimoriadne výsledky žiakov sú v oboch prípadoch reprezentované objemom finančných prostriedkov pridelených školám na základe dosiahnutých mimoriadnych výsledkov žiakov vo vybraných súťažiach, predmetových olympiádach, medzinárodných projektoch a programoch (výber zostavuje ministerstvo školstva; nie sú zahrnuté platené súťaže organizované súkromnými firmami). Nezamestnanosť absolventov má v hodnotení pri SOŠ vyššiu váhu než v prípade gymnázií, pretože absolventi gymnázií zväčša pokračujú v štúdiu na vysokých školách.

Rebríčky komplexne nehodnotia kvalitu školy, ale informujú o výsledkoch žiakov. Tieto výsledky nezohľadňujú rozdiely medzi žiakmi jednotlivých škôl spôsobené inými faktormi, než je vzdelávací proces (napríklad rozdiely v sociálnom zázemí) a nemerajú ani pridanú hodnotu školy, čiže to, aké zručnosti a vedomosti škola v danom období odovzdala svojim žiakom. Pri hodnotení sme sa zamerali na stredné odborné školy, ktoré pôsobia v Prešovskom kraji, pričom sme si všimli celkové hodnoty ukazovateľov, ktoré školy dosiahli v školskom roku 2014/2015. Na základe dostupných dát sme vytvorili tabuľku podľa jednotlivých okresov, ktorá zobrazuje poradie okresov podľa celkovej úspešnosti stredných odborných škôl, ktoré v danom okrese pôsobia.

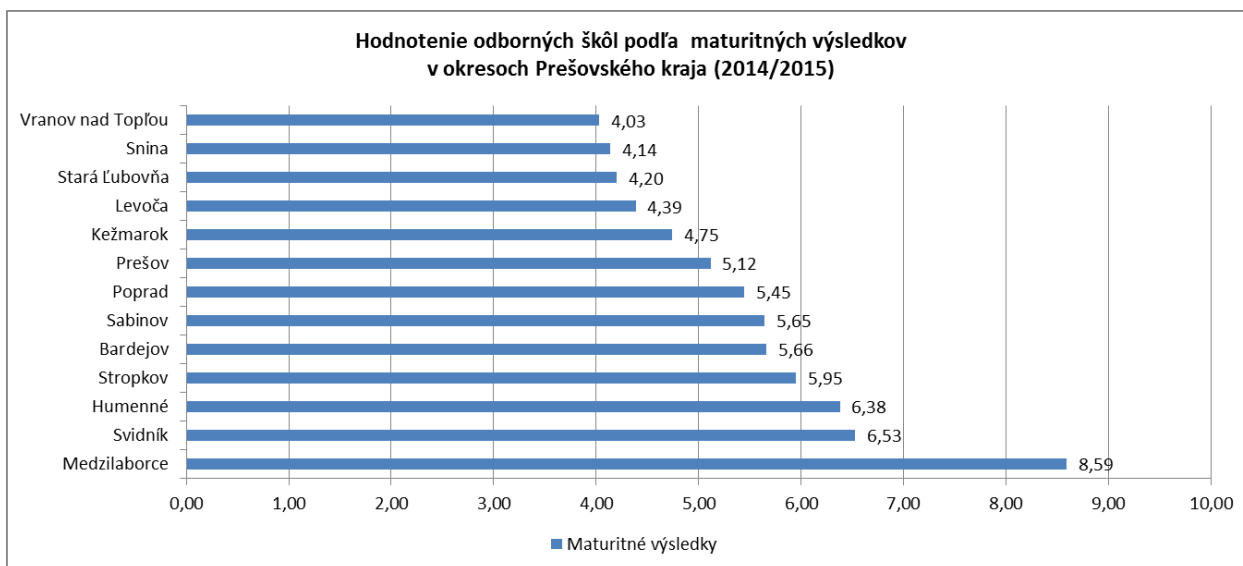
Z porovnania vidno, že najvyššie hodnotenie dosiahli školy v okresoch Medzilaborce, Sabinov, Svidník, Stropkov, Kežmarok a Humenné. Na opačnej strane hodnotiaceho spektra sú školy v okresoch Vranov nad Topľou, Stará Ľubovňa a Bardejov, ktoré dosiahli hodnotenie menej ako 5.

Graf 2 Celkové hodnotenie odborných škôl podľa výsledkov študentov v okresoch Prešovského kraja (2014/2015)

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2017. Zdroj vstupných dát: Zdroj: *Prehľad základných a stredných škôl*. [online]. [2017-01-02]. Dostupné na: <<http://skoly.ineko.sk/>>.

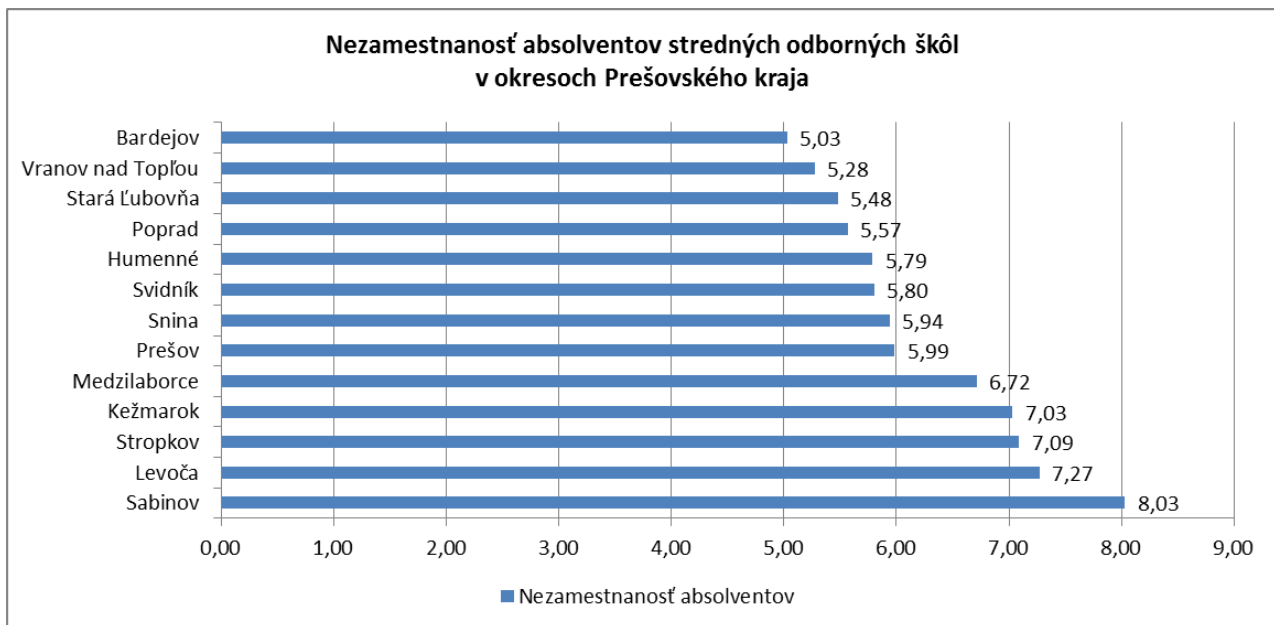
Samostatne sme analyzovali tiež výsledky žiakov podľa maturitných výsledkov. V maturitách najlepšie uspeli žiaci v okresoch Medzilaborce, Svidník a Humenné (hodnota viac ako 6), najhoršie žiaci v okresoch Vranov nad Topľou, Snina, Stará Ľubovňa, Levoča, Kežmarok (hodnota menej ako 5).

Graf 3 Hodnotenie odborných škôl podľa maturitných výsledkov v okresoch Prešovského kraja (2014/2015)

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2017. Zdroj vstupných dát: *Prehľad základných a stredných škôl*. [online]. [2017-01-02]. Dostupné na: <<http://skoly.ineko.sk/>>.

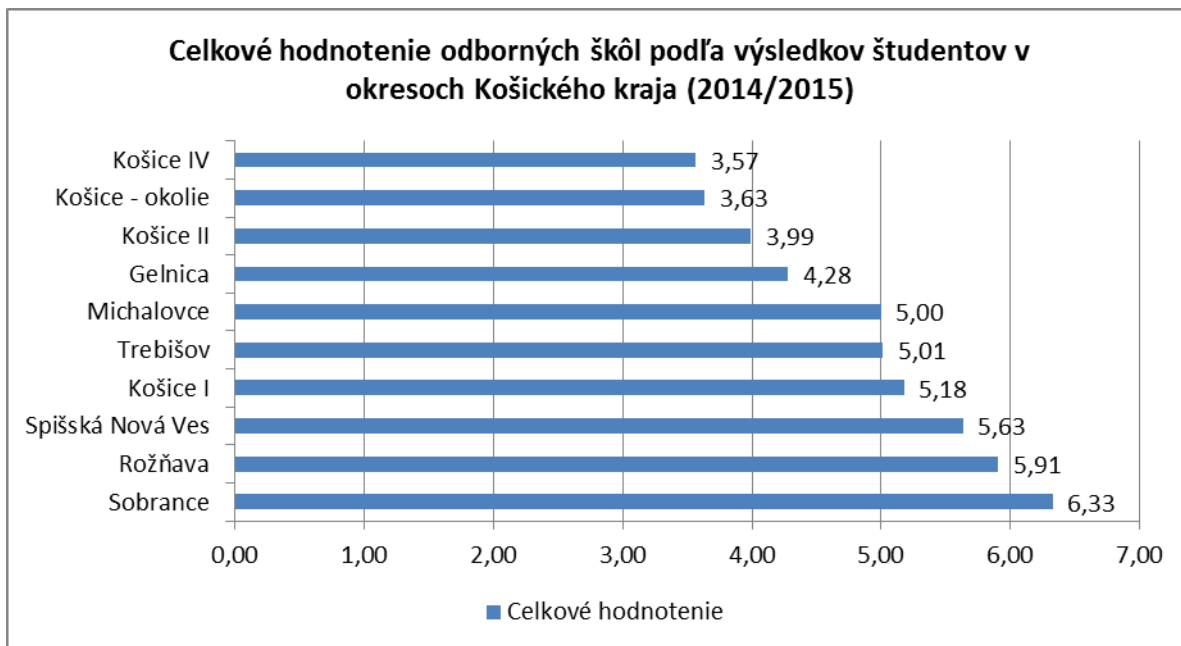
Zaujímavé sú tiež údaje o tom, aká je nezamestnanosť absolventov jednotlivých stredných odborných škôl v okresoch Prešovského kraja. Zistili sme, že úspešnosť absolventov na trhu práce je najvyššia v okresoch Bardejov, Vranov nad Topľou, Stará Ľubovňa a Poprad. Na opačnej strane spektra sú okresy Sabinov, Levoča a Stropkov. Tieto výsledky týkajúce sa nezamestnanosti absolventov, samozrejme, nie sú závislé iba od kvality samotných stredných odborných škôl, ale do veľkej miery závisia od ďalších faktorov, ako je miera nezamestnanosti v okrese, počet disponibilných pracovných miest, počet zamestnávateľov a pod.

Graf 4 Nezamestnanosť absolventov stredných odborných škôl v okresoch Prešovského kraja (2014/2015)

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2017. Zdroj vstupných dát: Zdroj: Prehľad základných a stredných škôl. [online]. [2017-01-02]. Dostupné na: <<http://skoly.ineko.sk/>>.

Pri hodnotení sme sa zamerali aj na stredné odborné školy, ktoré pôsobia v Košickom kraji, pričom sme si všímali celkové hodnoty ukazovateľov, ktoré školy dosiahli v školskom roku 2014/2015. Na základe dostupných dát sme vytvorili tabuľku podľa jednotlivých okresov, ktoré zobrazuje poradie okresov podľa celkovej úspešnosti stredných odborných škôl, ktoré v danom okrese pôsobia. Z porovnania vidno, že najvyššie hodnotenie dosiahli školy v okresoch Sobrance, Rožňava a Spišská Nová Ves. Na opačnej strane hodnotiaceho spektra sú školy v okresoch Košice IV., Košice-okolie, Košice II. a Gelnica.

Graf 5 Celkové hodnotenie odborných škôl podľa výsledkov študentov v okresoch Košického kraja (2014/2015)

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2017. Zdroj vstupných dát: *Prehľad základných a stredných škôl*. [online]. [2017-01-02]. Dostupné na: <<http://skoly.ineko.sk/>>.

Samostatne sme analyzovali tiež výsledky žiakov v Košickom kraji podľa maturitných výsledkov. V rámci maturít najlepšie uspeli žiaci v okresoch Spišská Nová Ves, Košice II., Košice I. a Sobrance. Najmenej na maturitách v školskom roku 2014/2015 uspeli žiaci v školách v okresoch Košice-okolie a Gelnica.

5 Záver

Predkladaná štúdia vyplňa existujúcu medzeru v detailných poznatkoch o kvalifikačnej a kompetenčnej štruktúre dospeléj populácie v Prešovskom samosprávnom kraji a Košickom samosprávnom kraji. Osobitnú pozornosť sme venovali úrovni, rozsahu a štruktúre digitálnej gramotnosti dospeléj populácie. Ďalšia časť analýzy sa týkala dát o dospelých obyvateľoch žijúcich v regiónoch východného Slovenska, ktorí sa už onedlho stanú účastníkmi trhu práce a údaje o nich sú dôležitou súčasťou regionálnych stratégií a plánovania.

Literatúra a zdroje:

BUNČÁK, J. a kol.: *Národná správa PIAAC Slovensko 2013. Výskum kompetencií dospelých*. Bratislava : Národný ústav celoživotného vzdelávania, 2013.

DATABÁZA SLOVSTAT. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky. Dostupné na: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/vbd>

HANZELOVÁ, E.: *Analýza kvalifikačných potrieb dopytu po práci a kvalifikačnej štruktúry ponuky práce na regionálnom trhu práce a návrhy na opatrenia regionálnej politiky zamestnanosti*. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2008.

LUBYOVÁ, M., ŠTEFÁNIK, M. a kol.: *Trh práce na Slovensku 2016+*. Bratislava : Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied, Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, 2015.

Prehľad základných a stredných škôl. [online]. [2017-01-02]. Dostupné na:
<<http://skoly.ineko.sk/>>.

Kontaktné údaje:

doc. Mgr. Norbert Vrabec, PhD.

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave

Nám. J. Herdu 2

91701 Trnava

SLOVENSKO

norbert.vrabec@ucm.sk